

Jis dar valandėlę sėdi, klauso, ar nepabudo bildukai mansardoje, girdi, kaip ima stūgauti vėjas, pakyla, užsidaro bibliotekoje prie didžiulio stalo, palinksta prie popierių.

Rytoj vėl statybų rūpesčiai, dar tiek daug trūksta pinigų...

Būdamas bent kiek liuosėsnis, rasit, galėčiau dar šį tą parašyti...

Liuosėsnis neliko iki pat mirties, tačiau kūrybos provokacijai pasidavė.

Didingas Vytauto personažas nuo ankstyvos jaunystės traukte traukė lyg koks stebuklingas paveikslas. Darbo kabinete kabėjo didelis visafigūris Karaliaus portretas, prieškambarėje siautėjo žūtbutinis „Žalgirio mūšis“. Savanoriška tarnystė Vytautui Didžiajam buvo maloni, užgožė banalią kasdienybę, savinosi mintis ir reikalavo žodžių lyg duoklės. Gal Rašytojas norėjo įrodyti puldinėjančiam jaunimui, kad ne tik eiles, bet ir dramą rašyti moka, o ir lietuviškos dramatinės kūrybos labai stokota, teatrui repertuarą sunkiai besurasdavo. Tad ko tik nepadarysi dėl Tėvynės meno gerovės ir klestėjimo! Ir į teatro magiją smalsu panirti. Traukė scenos pasaulis, vaizdiniai – opera, dramos vaidinimai. Su bičiuliais kanauninku Juozu ar kunigu Mykolu nukulniuodavo ir į kiną, patiko šis menas, o į spektaklį eidavo ne tik su draugais, giminaičiais, bet ir su Beatriče, – kas tarp žmonių supaisys – gal dukterėčių draugė, gal kokias viešnia, nors dauguma ją jau pažinojo...

Tik ką iš Dramaturgo rūmų išsiskirstė artistai, paskutinis linksmai mojuodamas išlingavo režisierius Borisas Dauguvietis. Jie du tokie skirtingi! Režisierius visai ne tos kartos!

Oficiali, proginė, iškilminga ... dramaturgija buvo svetima ugningam režisieriaus Boriso temperamentui, artistišškai jo prigimčiai.

Tačiau režisieriui Borisui irgi reikėjo šlovės, užsitarnauti vardą, išgarsėti, o čia – toks Klasikas, jo patriotinėms dramoms Kauno valstybės teatre visada atvertos durys, paskirtos lėšos.

Poeto svetainėje jie užsisėdėjo, Sesuo nemėgsta artistų, triukšmingi, daug geria, rūko cigarus, jiems visur laisvė, scena – Brolis taikosi, draugauja, nes jo dramoms vaidina, bet kartais ir jis švelniai tramdo, kai kuris nors padauginęs vyriškis užtraukia nepadorią dainelę. Artistai mėgdavo siurbčioti ne tik Sesers krupniką, bet ir degtinėlę. Dramaturgas kviečiasi artistus po savo premjerų, jie renkasi vėluodami, garsiai kalbėdami, jiems etiketo mados ir normos ne itin egzistuoja, retsykais išsibasto tik po vidunakčio. Tenka pakęsti – menininkai!

Kai jau visi išsiskirstė, nurimo namai, Šeimininkas miegamajame suklypo vėlyvai vakaro maldai, tačiau į galvą lindo įkyrios mintys – o gal ir patys vaidintojai šaiposi iš jo dramų? Gal ir jie pritaria piktiems raševoms, gal spjaudosi užkulisiuose per pertraukas? Bet ne, negalima, negražu taip galvoti, užtenka ir negailestingų kritikų. Jų puldinėjimai neduoda ramybės ir gadina kraują:

Dramos neturi bent kiek žymesnės literatūrinės vertės.

Nei istoriškos tiesos, nei dramatinio nuosaikumo...

Net kanauninkas Juozas studentams aiškino, kad Autorius:

Pašalina visas skaisčiąsias dramines situacijas ir pakeičia jas epiniu pasakojimu.

O ir artimiausias bičiulis kunigas Mykolas vėliau įvertino:
Sukūrė meniškai silpnas dramas...

Tuo tarpu oficioziniai laikraščiai pirmuosiuose puslapiuose iš anksto reklamavo, pompastiškai gyrė, visai viliojo, intriga-vo, kokie tai būsią ypatingi spektakliai! Pastatymai didingi, tviskantys prabanga, su gyvais arkliais scenoje ir bėgiojančiais šunimis. Artistas, „Kęstučio mirtyje“ vaidinantis Jogailą ir įjojan- tis ant žirgo, kiekvieną kartą drebėdavo, kad šiam pasibaidžius neiškristų į neuždengtą orkestro duobę. Buvo iškilmingai pra- našaujama, kad spektaklis turėsias garantuotą pasisekimą. O kadangi pastatymas prabangus ir brangus, teko pakelti net bi- lietų kainą.

Autorius atsidūrė lyg tarp dviejų krantų – vienu girdami ir kel- dami vėliavas keliavo pompastai, visai pataikaudami oficiozi- nei spaudai ir garsiam Vardui, giedodami ditirambus... Kitu – šurmuliavo ir stumdėsi skeptikai, garsiai rėkavo griežtieji kriti- kai, džiaugdamiesi, jog vėl gali paspardyti akmenis ant Kūrėjo kelio, pataikyti jam į skaudamą vietą. Poetą upės viduriu nešė laiko vanduo, jam nebuvo malonūs nė vieni, nes visi keliavo be širdies, tuščiai ir garsiai mušdami būgnus, nesukdami sau gal- vų, kaip jaučiasi Dramaturgas.

ŠEŠĖLIS:

– Šeimininke, juk buvo visko – ir gerų, nuoširdžių atsiliepimų. Vertino tavo žymų vardą, pasiryžimą įsijungti į dramų kūrimą, gyrė ir pačias dramas kaip istorinius veikalus. Po premjerų pul- davo į vartyti spaudą, iš veido suprasdavau, kaip atsiliepia. Blo- gus straipsnius norėdavau nuo tavęs paslėpti, bet nepavykdavo.

Ko šiuo atveju nedarei – niekada nerašei atgalios, su niekuo nesiginčijai net žodžiu, atrodė, lyg ir pats ne visada savimi pasitiki. Supratai, jog teatro menas yra sudėtingas, ne nuo vieno žmogaus priklauso. Buvai ir ne toks jautrus dramų kritikai, ne toks – kaip eilėraščiams ar poemoms...

1924 metais vasario 15 dieną per pirmosios dramos „Kęstučio mirtis“ premjerą – teatras pilnutėlis, spektaklis tęsiasi ilgiau nei keturias valandas, rampos šviesos užgęsta jau po vidurnakčio, daug liaupsių, rankos paspaudimų, Autoriui – glėbiai gėlių, vainikai, griausmingi aplodismentai. Šlovė! Maloni šlovė, nors jam jau per šešiasdešimtį, bet naujos galimybės, naujas žanras.

„Kęstučio mirtis“ ilgai buvo gyva. Labiausiai ir pasisėkė.

Vytautas Didysis Dramaturgą traukė kaip kokie praeities burtais, kaip tolimas šviesus dangus. Be to, jis turėjo ir kitą tikslą – atstatyti tiesą apie Lietuvos istoriją, paneigti lenkų tyrinėtojų iškraipytus faktus.

Po pirmosios dramos šlovės Autorius skubėjo rašyti antrąją – „Vytautas pas kryžiuočius“. Režisierius Borisas nekantravo, jausdamas teatre pastatymui atvirą kelią ir vėl tikėdamasis sėkmės, traukė tekstą iš po plunksnos. Dramaturgas prie rankraščio plušo ir Palangoje, aukojo poilsį ir vasaros malonumus. Režisierius su aktoriais repetavo mažai, atmetinai, artistai nespėjo net žodžių gerai išmokti. Prabėgo lygiai metai po „Kęstučio mirties“ premjeros, 1925 metų vasario 16 diena, vėl pompastiška reklama, pilnas teatras, vėl gėlės ir aplodismentai. Bet žiūrovai po to juokavo, kad sufleriai girdėjosi geriau nei vaidintojai, artistai

žiopčiojo nepataikydami į tekstą, jie buvo juokingai nugrimuoti, lakstė kažkokie nusimurzinę, nespėdavo persikūnyti į kitą personažą. „Vytautas pas kryžiuočius“ liaupsių nepelnė, spektaklis, tesulaukęs kritikos, pranyko iš repertuaro. Po šios premjeros Maironiui buvo nesmagu, jis pats jautė nesėkmę, suprato, kaip paviršutiniškai dirbo režisierius Borisas, buvo neapsakomai pikta ir liūdna. Grįždamas po premjerinio spektaklio namo, visą kelią tylėjo, dūsavo, nei pats ką sakė, nei ko klausė. Kunigui Mykolui buvo nejauku.

– *Aš atsargiai bei švelniai bandžiau atitraukti Poetą atgal į tikrąją sritį (poeziją), bet nepasisekė... – kiek vėliau prisipažino bičiulis Mykolas.*

Artėjo 1930-ieji – Vytautiniai metai, nors Dramaturgui, mažai išgirtam ir daug išpeiktam, jau buvo nelengva savimi pasitikėti, nuolat kankino abejonės, bet žmogiškosios galios kovojo su kūrybinėmis – reikia parašyti trečiąją dalį, dar kartą apie Didįjį Karalių, taip ir pavadinti: „Didysis Vytautas – Karalius“.

Vytauto magiškas vardas subūrė visus, ... buvo genijus, kurs savo dešimties talentų, Dievo duotų, neužkasė į žemę, ... buvo genialus krašto valdytojas ir tvarkytojas, ... diplomatas ir politikas, ... genialus karo vadas, ... jis buvo didis lietuvis... – apibūdino Autorius savo mylimiausią istorinį herojų.

Medžiagos apie Vytautą per gyvenimą surinko labai daug, norėjo viską pasakyti, išgarbinti, išliaupsinti Karalių, tačiau mintys nebetilpo galvoje, šlubavo sveikata, kelionės į Vildungeną, skausmai, abejonės.

Susidarė didžiulis dramos rankraštis, reikėjo jį trumpinti, suformuoti, sudėti viršūnėles ir scenines kepuraites – trūko jėgų

ir valios kažką išmesti, viskas atrodė Karaliaus paveikslui ir istorijos vyksmui reikalinga.

Pasispaudęs po pažasčia didelę šūsnį rankraščių, pabeldė į kunigo Mykolo duris.

– *Na, tad imk ir sudaryk planą, ką ir kaip...* – leido Dramaturgas.

Bet kas išdrįs Maironį taisyti, trumpinti. Kunigas Mykolas neužsikrovė sau atsakomybės naštos. Juodas darbas teko režisieriui Borisui. Autorius nelankė repeticijų, tad 1930 metų rudenį per premjerą skaudžiai išgyveno, kad tiek svarbių dalykų iš jo veikalo išbraukta, praleista, tarp paveikslų nėra jungčių, kartojosi tie patys triukai kaip anų dviejų dramų pastatymuose, akivaizdžiai akis badė režisieriaus atsainumas, skuba, paviršius. Trūko gelmės! Sunkiai pakilo, susikaupė, per antrąją pertrauką nuslinko į užkulsius pasakyti artistams gerą žodį, pakviesti arbatėlės į namus – reikėjo viską iškentėti ligi galo, laikytis tradicijų ir pagarbos papročių. Neišsiduoti! Kiek kartu gyvenime teko neišsiduoti!?

Kaip išėjo po premjeros nusilenkti, ar daug gavo gėlių, kokius žodžius kas tarė, Klasikas negalėjo vėliau prisiminti, skaudėjo širdį dėl nudaužyto, nukapoto Vytauto, Režisierius lyg koks medkirtyš – pokšt pokšt per tekstą lyg per gyvas šaknis, lyg be rankų paliko...

Iš visų savo herojų ypač pamėgau Vytautą... Mano likimas kažkuo susikabina su juo!

Tačiau po premjeros spauda paskelbė ir malonių žodžių. Kažin koks anonimas džiaugėsi, kad *šis veikalas vainikuoja Maironio dramos kūrinių virtinę, kurių skaisčių garbingojo senelio inten-*

cijų išdailintuose lakštuose atsispindi galingos Lietuvos praeities skeveldros... „Didysis Vytautas – Karalius“ išdygo iš pavydėtino autoriaus kruopštumo...

1930 metais sugalvotos didžiulės programos Vytauto Didžiojo penkių šimtų metų mirties paminėjimui. Subruzdavo visa Lietuva, nebuvo kaimelio, kuris nežinotų šios iškilių datos. Žmonėms reikėjo reginių, patriotinio veiksmo, įspūdžių. Tad valdžia nusprendė – suorganizuoti didžiules teatro gastroles ir vežioti po šalį „Kęstučio mirtį“ – pirmąjį labiausiai pavyksį, geriausiai įvertintą pastatymą. Artistai ir dekoracijos keliavo specialiu traukiniu, gyvą arklį atsitempdavo iš valstiečio ganyklos, koks išsigandęs šuo gal ir savaime prabėgdavo. Tūkstančiai Lietuvos piliečių žiūrėjo Maironio dramą – artistai vaidino salėse, klojimuose ir aikštėse.

Populiarus, mylimas poetas ir dramaturgas tais metais ypač išpopuliarėjo.

Tik jaunuoliai, tarnaujantys Lietuvos kariuomenėje, juokaudavo, kad tarnyba būtų nebaisi, jeigu nereiktų per prievartą kelis kartus žiūrėti ilgo vaidinimo – „Kęstučio mirties“...

Tai kur slypi teisybė – blogos ar geros Maironio dramos? Tiek įdėta širdies, tiek nemiegotų naktų, tiek braukyta, taisyta, viskas iškentėta iki gyvo nervo, iki galvos skausmų...

Klausdavo ir Beatričės, kaip jai patinka spektakliai – ji matė visus, tačiau nebuvo nei drąsi, nei kritiška, jai buvo įdomu, žiūrėjo lyg Biblijos paveikslus, Autoriui nepavyko jos prakalbinti. Moteriai patiko viskas, ką sukūrė ar kalbėjo jos Bičiulis.

Paskutiniaisiais gyvenimo metais Dramaturgas dažnai prisimin-
davo paties parašytus žodžius, įdėtus į Vytauto Karaliaus lūpas:

*Per visą amžių aš kovojau / Ir štai gyvatos vakare aš nežinau, /
Ar kiek laimėjau...*

Net Vytauto Didžiojo ordino nelaimėjo... Ar buvo kas la-
biau iškėlęs, įamžinęs, išgarbinęs Karalių? 1930 metais valsty-
bė sukūrė šį garbingą apdovanojimą, prezidentas Antanas jį
dalijo ir tam, ir anam, tačiau Maironiui, kaip kokiam našlaitė-
liui, neteko...

ŠEŠĖLIS:

– Mano Šeimininke, pamenu, kiek daug laiko tu skyrei dra-
moms. Liko baisiai pribraukti rankraščių sąsiuviniai, taisymai,
pakeitimai, keli tos pačios scenos variantai, naujai parašyti pro-
logai, epilogai, įklijuoti lapeliai, papildymai – juodu, mėlynu
rašalu, pieštuku. Keldavaisi naktį, žiebdavai lempą, greitai ei-
lutes užrašydavai – gal susapnuodavai. Iš skubotų užrašymų
liko ir visai neįskaitomų žodžių, fragmentų, gerai, kad dar pats
suspėjai paruošti savo „Raštus“, tad padarei, kaip norėjai. De-
ja, po tavo mirties dramomis beveik niekas nesidomėjo, teatrai
dėl jų nesivaržė, pastatymų nebuvo, gal tik mokslininkai tyri-
nėjo, bet aš jau tyliu, artėja Profesorė...

PROFESORĖ:

– Neįsižėisk, Dramaturge, bet geriausia drama – tavo gyveni-
mas, tik suvaindai ją gana blankiai... Suprantu, kodėl rašei dra-
mas, juk visą amžių domėjaisi Lietuvos istorija, kartais trokš-
davai būti Vytauto kariu, bet dažniau pačiu Karaliumi, per jį
tiek daug pasakei apie save, tiek nuoskaudų išliejai.